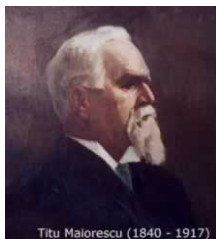

2 July 2006

By: Vlad Tarko, Senior Editor, Sci-Tech News

Titu Maiorescu (1840 - 1917)

[In apararea formelor fara fond](#)

Cum trebuie sa privim Occidentul si cum sa evitam transformarea lui intr-o unealta politica demagogica

Intr-un scurt articol de anul trecut din *Ideii in Dialog*, H.-R. Patapievici incearca sa reinvie argumentul formelor fara fond, sustinand ca Lovinescu ar fi caricaturizat pozitia lui Maiorescu. "Daca argumentul teoriei formelor fara fond este inteles asa cum a fost reformulat de E. Lovinescu, atunci respingerea lui este justificata, dar banala. Daca insa il intelegem in spiritul reconstructiei propuse aici, atunci respingerea lui nu mai este banala, deoarece constituie in sine o problema a vietii noastre de zi cu zi." Insa argumentul formelor fara fond ramane gresit si in reformularea lui Patapievici. El il descrie astfel: "Teoria spune urmatorul lucru. Spiritul public modern a fost importat din Occident de oameni 'tineri', 'nepregatiti', incapabili de o 'pretuire inteligenta' a culturii Occidentale si, in plus, posedati de viciul vanitatii, care consta in a lua aparentele drept esente. Fiind incapabili sa inteleaga fundamentul istoric adanc care a produs civilizatia Occidentala, acestia au importat din Apus numai 'formele de deasupra ale civilizatiunii', crezand ca, prin importul acestor forme superficiale, s-ar fi realizat intregul, adica o Romania dotata cu un spirit public adevarat si o veritabila cultura. S-au inselat. Ca ei, 'tinerii', s-au inselat, poate fi inteles. Dar cum e cu putinta, se intreaba Maiorescu, sa ne mai inselam si noi, azi? Problema, se sugereaza, nu este ca inceputul s-a facut gresit, ci aceea ca noi, care traим consecintele erorii, avem o 'ratacire totala a judecatei' si nu pricepem ca stam pe neadevar, ca am falsificat toate formele civilizatiei moderne si ca viata noastra este lipsita de un fundament solid. Daca fundatia e gresita, etajele cladirii vor fi strambe, iar incaperile fragile. Eroarea de inceput a imitatorilor se transmite urmasilor sub forma incapacitatii acestora de a formula si recunoaste judecatile de adevar. Explicatia istorica a prezentului conduce inca o data la condamnarea lui: ereditatea formelor fara fond se manifesta ca un discernamant alterat. Ce-i de facut?" Aceasta teorie este gresita din doua motive: Pe de o parte se considera ca exista o diferenta intre "formele" culturii occidentale si "esenta" sau "fondul" ei cand in realitate formele sau "aparentele" prin care se manifesta aceasta cultura *sunt insasi cultura*, si pe de alta parte din cauza ca este o teorie creata pe baza asa numitei "erori genetice" - pe confuzia dintre cauzele istorice sau orginea unui lucru si sensul sau utilitatea pe care acel lucru il are in prezent. Cu alte cuvinte, Maiorescu si in mod surprinzator inclusiv Patapievici, sunt pe de o parte adeptii unui dualism (intre formele culturale si "spiritul" culturii) si pe de alta parte ei nu inteleg mecanismul eminentemente darwinian prin care evolueaza o cultura. Aceasta greseala este descrisa de pilda de Nietzsche in *Genealogia Moralei*: "pentru niciun fel de istorie nu exista un principiu mai important decat acela la care s-a ajuns cu atata stradanie, dar care *ar trebui inteles* cu adevarat - anume ca, de fapt cauza generarii unui lucru si utilitatea sa finala, efectiva ca folosire si incadrare intr-un sistem de scopuri, sunt puncte separate *toto coelo*; ca ceva existent, ceva infaptuit intr-un fel oarecare este intotdeauna interpretat de catre o putere superioara lui in sensul unor scopuri noi, este mereu confiscat, transformat si transfigurat pentru o noua folosinta; ca orice fapt petrecut in lumea organica este o *biruinta*, o *instapanire* si ca, la randul ei, orice biruinta si instapanire este un fel nou de a interpreta, o pregatire in care 'sensul' si 'scopul' de pana atunci trebuie, in mod necesar, umbrit sau sters cu desavarsire". (A doua dizertatie, 12) Fondul culturii occidentale este suma *consecintelor* pe care le are adoptarea formelor occidentale, adoptarea unui mod de viata similar cu cel occidental. Pentru a judeca sau evalua o cultura si in particular pentru a evalua daca trebuie sau nu sa adoptam o anumita forma de viata occidentala, trebuie privit spre viitor, nu spre trecut. Ceea ce Maiorescu considera o "ratacire totala a judecatei", iar Patapievici o "falsificare a formelor

civilizatiei moderne" s-ar putea sa fie de fapt "o putere superioara" care reinterpreteaza formele din trecut si le pune in slujba unor scopuri noi. Merita remarcat si subliniat ca educatia extinsa a "elitelor" si a "intelectualilor de frunte" ii impiedica aproape intotdeauna sa aprecieze si sa recunoasca *noul*. Sentintele date de aceste "elite" trebuie privite cu circumspectie. Ei confunda aproape intotdeauna creativitatea cu ignoranta. Culturile nu au asa ceva precum o "baza" sau un "fundament" sau o "esenta" sau un "adevar" care dainuie la infinit in timp, culturile sunt *insasi formele*. Dar ce sunt mai exact aceste forme culturale? "Procesul [vietii sociale] consta intr-o multitudine de actiuni si interactiuni ale fiintelor umane, actionand individual, in combinatii sau in grupuri. In diversitatea evenimentelor particulare se pot descoperi unele regularitati, astfel incat devin posibile expuneri si descrieri ale anumitor *trasaturi generale* ale vietii sociale dintr-o regiune anume. O expunere a acestor trasaturi generale semnificative ale vietii sociale ca proces, constituie o descriere a ceea ce se poate numi *forma a vietii sociale*. [...] O forma de viata sociala din cadrul unei colectivitati de fiinte umane poate ramane aproape neschimbata o anumita perioada de timp. Dar, dupa o suficienta vreme, forma de viata sociala sufera o schimbare sau modificare. Prin urmare, in timp ce putem privi evenimentele vietii sociale ca alcatuind un proces, mai presus de acesta exista procesul de schimbare in forma de viata sociala. [...] Daca luam realitatea sociala pe care o investigam drept un proces si nu o entitate, atunci cultura si traditia culturala sunt nume pentru unele aspecte recognoscibile ale acelui proces, dar, fireste, nu si pentru intregul proces. Termenii mentionati reprezinta moduri convenabile de a ne referi la anumite aspecte ale vietii sociale umane." A.R. Radcliffe-Brown - *Structura si functie in societatea primitiva*, introducere. Cultura este deci o maniera conventionala de a interpreta viata sociala complexa, este o maniera de a reduce la ceva simplu, catalogat "semnificativ", diversitatea reala a vietii. Acest proces de interpretare si de descoperire a lucrurilor "semnificative" este relativ la niste *scopuri*, care insa de multe ori sunt lasate doar implicite si care ar trebui scoase la lumina si este susceptibil in orice moment la re-interpretare. Cu alte cuvinte, problema noastra acum (ca si pe vremea lui Maiorescu) nu este ca nu am intelege "fundamentul istoric adanc care a produs civilizatia Occidentala". Importul "formelor de deasupra ale civilizatiunii" reprezinta de fapt insusi importul culturii occidentale, nu asta e problema. Problema este cum sa evaluam aceste forme, cum sa decidem daca ele merita sau nu importate, problema este a criteriilor pe baza carora le putem judeca *utilitatea* lor astazi, aici. Pe scurt, problema este ca nu toate formele occidentale sunt *bune*. "Bune" in sensul de a fi utile pentru viitor, nu "bune" in sensul potrivirii lor cu a noastra cultura traditionala, "autentica". Cultura noastra "autentica" nu exista. Problema este deci exact invers decat o vedea Maiorescu si decat o vede Patapievici - nu este ca nu detinem intelegerea originii acestor forme culturale occidentale sau, cum cred nationalistii, ca originea culturii noastre este diferita - problema este tocmai ca multe forme occidentale au o *explicatie istorica* dar nu au si o *utilitate pentru viitor*. Intelegerea "fundamentului istoric adanc ce a produs civilizatia Occidentala" este utila tocmai pentru a vedea in ce masura unele forme ale culturii occidentale mai sunt de actualitate, pentru a intelege de ce unele dintre ele *nu* trebuie adoptate, dar aceasta intelegere istorica nu este si *necesara* pentru a putea face asemenea judecati de valoare. Astfel cred ca se reformuleaza acea "problema a vietii noastre de zi cu zi" la care s-a referit Patapievici - este o problema de evaluare a unor forme si nicidecum de dobandire a unui spirit in plus fata de forme. In acest fel, problema capata si conotatii practice si politice mult mai clare dar devine si mult mai banala. De pilda, acum cateva saptamani, Monica Macovei a propus o lege care, dupa toate aparentele, este si anti-constitutionala si retrograda; cand Gyorgy Frunda i-a prezentat argumente legate de continutul legii identificand *consecintele* negative practice pe care le-ar avea adoptarea ei, ea i-a raspuns ca "Occidentul vrea aceasta lege", exasperandu-l pe Frunda pe buna dreptate. Insa, in mod similar, cand se aduc argumente impotriva legii minoritatilor identificandu-se *consecintele* negative practice pe care le-ar avea adoptarea acestei legi, parlamentarii UDMR aduc contra-"argumente" de genul "Occidentul vrea aceasta lege". Sau, in alte contexte, cand se aduc argumente ca existenta unei Cenzuri

Nationale a Audiovizualului nu este poate cea mai buna si mai democratica idee, se aduc contra-"argumente" de genul "si in Occident exista o asemenea cenzura".Cu alte cuvinte, problema este ca "Occidentul" a devenit o nealta politica demagogica. Acest lucru desigur nu poate fi bun: franeaza adoptarea in Romania a formelor bune ale culturii occidentale si ofera o nealta retorica nationalistilor care incearca sa impiedice influenta Occidentului "argumentand" ca originile noastre sunt altele. Sper insa ca acum este clar de ce acest argument al originilor nu functioneaza nici cand vorbim de originile Occidentului si nici cand ne referim la originile noastre. De asemenea ar trebui sa fie clar ca argumentul lui Patapievici este *incoerent*: el accepta argumentul originilor cand vine vorba de Occident dar apoi accepta si argumentul anti-nationalist al lui Lovinescu cand vine vorba de cultura romana. Lovinescu nu a caricaturizat teoria formelor fara fond, ci a tras concluziile ei firesti - dar neplacute. Lovinescu a explicat ceea ce era prezent in mod implicit in teoria lui Maiorescu. Articolul lui H.-R. Patapievici - *Argumentul „formelor fara fond”* a aparut in Idei in Dialog, anul III, nr.1, <http://ideiindialog.ro/dialog/index.php?show=viewArticle&issueId=&articleId=35> [se pare ca link-ul nu mai functioneaza, site-ul lor avand probleme]